

MI A VALLÁSI JELENSÉGEK OKA? (3)

CSR (SM): A VALLÁS - MIUTÁN EVOLÚCIÓS MELLÉKTERMÉK - NEM JÁTSZIK SZEREPET AZ EGYÉNEK ÉS CSOPORTOK RÁTERMETTSÉGÉNEK A NÖVELÉSÉBEN (TÚLÉLÉS, REPRODUKCIÓ)

EZZEL SZEMBEN:

A VALLÁS ÉS A MORALITÁS KAPCSOLATA, VALLÁS ÉS MOTIVÁCIÓ, KÖLTSÉGESSÉG, A VALLÁSI TRADÍCIÓK TARTÓS VOLTA ETC.

FUNKCIONALISTA MEGKÖZELÍTÉSEK

TELEOLOGIKUS MAGYARÁZAT ÉS FUNKCIÓ-TULAJDONÍTÁS

“A V viselkedés azért fordul elő, mert V kauzálisan hatékony volt a múltban a C cél elérése érdekében”

célokat feltételez, nem cél-okokat - “consequence-etiology” (kb. “következmény-okság”) - a V viselkedés konzekvenciái döntő szerepet játszanak V végrehajtásában

- irreleváns, hogy tudatos szereplőről van-e szó (pl. a macska üldözi az egeret, az ember üldözi a rénszarvast helikopterrel és puskával)
- artefaktumok viselkedése is leírható így
- nem szükséges, hogy minden esetben megvalósuljon a C cél

Larry Wright, *Teleological Explanations. An Etiological Analysis of Goals and Functions*, University of California Press, 1976

Wesley C. Salmon: *Four Decades of Scientific Explanation*, in: Philip Kitcher and Wesley C. Salmon, *Scientific Explanation*, University of Minnesota Press, 1989.

Funkció-tulajdonítás / funkcionális magyarázat:

a viselkedés célra irányul - a funkció azonban egyszerű adottság is lehet:

a funkció tulajdonítása *ipso facto* magyarázattal szolgál (válaszol a “miért” kérdésre), ahogyan a cél hozzárendelése egy adott viselkedéshez is

Miért foltos a leopárd? Miért hosszú a zsiráf nyaka?

Miért rendelkezik az ember patella-reflex-szel?

MINDENTUDÁS

„Hajdan rendezetlen volt az ember élete,
a nyers erő vezette, mint az állatét,
midőn nem várhattak jutalmat még a jók,
s a rosszakat nem érte semmi büntetés.
Az emberek csak aztán hoztak, úgy hiszem,
büntetni törvényt - így lett zsarnokká a jog,
s rabszolgává a gőg s a bűn minden faja;
mert büntetés sujtotta azt, ki vétkezett.
Aztán, mikor törvények tiltották a nyílt
erőszakot, s titokba rejtezett a bűn,
úgy vélem, egy bölcs, nagy tudású férfiú
akkor találta ki azt, hogy vannak istenek,
az emberek számára, – hátha félnek így
titokban vétket elkövetni, sőt: gonosz
beszéddel is, vagy gondolattal ártani.
Tehát így vette kezdetét az ősi hit,
hogy **van egy daimón, halhatatlan életű,
ki hall és lát, gondolkodik s mindenre néz,
természetére nézve szintén isteni,
mindent meghall, mi emberek közt mondatik,
s mi csak történik, ő meg tudja látni mind.
Ha szótlantul, magadban rosszat tervezel,
az istenek szemében rejtve nem marad;
velődbe néznek. Így beszélt a férfiú,**
hazugság köntösébe öltöztetve az
igazságot, költötte ő e drága tant.

S az istenek lakáról azt hitette el,
– hogy ezzel is növelje még a rettegést,
megismervén, hogy minden félelem s öröm
keserves életünkben onnan származik, –
hogy fönn az égnek hajlatán van, ott, ahol
a villám kél, s a szörnyű mennydörgés kitör,
az égiháború cikázó fénye száll;
mert bölcs teremtő műve – szólt – a díszes ég,
ahonnan ránk a csillagok tüzes vasa
csillog, s a dús esők a földre hullanak.
Ilyen nyomasztó félelmekkel vette ő
az emberfajt körül, s a messzi téreket
benépesítve istenekkel szépszavún,
a bűn uralmát félelemmel ölte ki.

.....
Úgy vélem, egykor egy bölcs így beszélt rá
a halandókat, hogy istenekben higgyenek.”

Kritiász (ca. i.e 460 - 403)

Euripidész (ca. i.e. 480 – 406)

(*Sziszüphosz*, töredék. Kerényi Grácia fordítása, in:
„Görög költők antológiája”, Európa Könyvkiadó, Bp.,
1959,350.-351. old., Typotex 2000, 170-171.o.)

INTUITÍV („FOLK”) PSZICHOLÓGIA („theory of mind”, „mindreading”, „intentional stance” etc.)

– SZOCIÁLIS INTELLIGENCIA:

- o ágensekre irányul
- o mások mentális állapotainak (hitek, hiedelmek, vágyak, tervek, elvárások, félelmek etc.)
(meta)reprezentációja
- o több szintű
- o a valóság különbözhet attól, mint amit mások gondolnak róla (false-belief tests)
a megtévesztés lehetősége
- o „mindblindness” (autizmus) -hogyan működnek dolgok, és nem az, hogy miért működnek úgy, ahogyan
működnek

Raffaele Pettazzoni: *L'onniscienza di Dio*, Torino Edizioni Scientifiche Einaudi, 1955. (The All-knowing God Researches Into Early Religion and Culture, London Methuen & Co. 1956)

Bering, Jesse: *The belief instinct the psychology of souls, destiny, and the meaning of life*, New York -W.W. Norton, 2011.

NEM MINDEN ISTENSÉG MINDENTUDÓ: „ACCORDING TO THE EVIDENCE IT IS MOSTLY SKY GODS AND ASTRAL GODS, OR GODS SOMEHOW CONNECTED WITH THE HEAVENLY REALMS OF LIGHT, TO WHOM OMNISCIENCE IS ASCRIBED”

VIZUÁLIS MINDENTUDÁS (LÁTÁS – TUDÁS) + A SZÉL, LEVEGŐ: AZ ÉG HÍRNÖKE - HALLÁS

AZ EMBERI CSELEKEDÉK (ÉLETVITEL) IZGATJÁK: BÜNTETÉS (GYAKRAN) – JUTALOM (RITKÁN)

ISMERI A GONDOLATAINKAT ÉS A TITKAINKAT („A VESÉK ÉS A SZÍVEK VIZSGÁLÓJA”, JER 11,20)

A LÁTÁS (SZEM, SZEMFEHÉRJE) ÉS A HALLÁS (SZÓBESZÉD, PLETYKA) KITÜNTETETT SZEREPE

A MINDENTUDÓ TERMÉSZETFÖLÖTTI ÁGENSEK: SZEMÉLY + speciális kognitív képességek (tag) - MINDREADING: a mindentudó ágensek olvasnak a gondolatainkban, de nem lehet átverni őket: állandóan figyelnek, a rejtett gondolatokat is ismerik - képesek kiszűrni a csalást és az ügyeskedést

A tudásuk tárgya: **STRATÉGIAI INFORMÁCIÓ**

Büntetnek: **REGULATÍV FUNKCIÓ**

NYELV — — PLETYKA — — KIKÖZÖSÍTÉS — —
HALÁL

a beszélgetések **80%-a szociális témákról** szól (=PLETYKÁLKODÁS)

az a tudat, hogy folyamatos megfigyelés alatt állsz, segít viselkedni (**GÁTLÁSOK**)

ergo: növeli a túlélési esélyeidet - ergo: növeli a teljes rátermettségedet

A VALLÁS LEHETSÉGES SZOCIÁLIS FUNKCIÓI (EZEK SZEREPET JÁTSZHATTAK KISEBB, VADÁSZÓ-GYŰJTŐGETŐ CSOPORTOK SIKERÉBEN, VALAMINT JELENTŐSEBB MÉRETŰ TÁRSADALMAK ESETÉN - A VALLÁS A KULTURÁLIS CSOPORTSZELEKCIÓ ESZKÖZE LEHET - HASONLÓAN AZ ESZKÖZHASZNÁLAT KÜLÖNBÖZŐ MÓDJAIHOZ)):

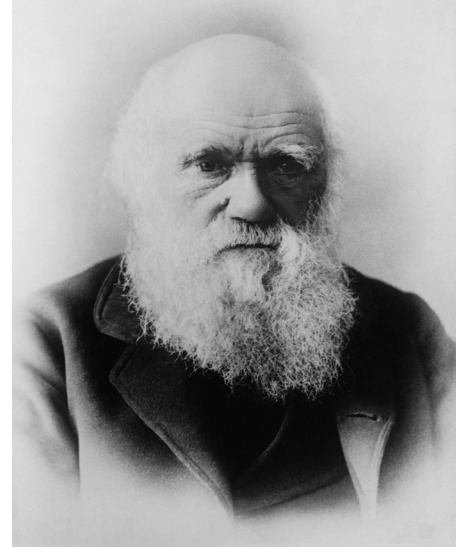
- ERŐSÍTI A CSOPORTKOHÉZIÓT
- ERKÖLCSI KÖZÖSSÉGBEN EGYESÍTI AZ INDIVIDUUMOKAT
- ERŐSÍTI AZ ALTRUIZMUST A CSOPORTON BELÜL (RITUÁLÉ - ÖNFELÁLDOZÁSRA VALÓ HAJLAM)
- TÁRSADALMI NORMÁKAT KÉNYSZERÍT KI (REPRODUKCIÓS NORMÁKAT IS) ÉS KIZÁRJA AZ ÉLŐSKÖDŐKET
- VISELKEDÉSI SZABÁLYOKAT ÍR ELŐ MÁS CSOPORTOKKAL SZEMBEN
- MEGBÍZHATÓ JELZÉSEKET SZOLGÁLTAT A KOOPERATÍV SZÁNDÉK KINYILVÁNÍTÁSÁRA

(Russell Powell and Steve Clarke: “Religion as an Evolutionary Byproduct. A Critique of the Standard Model”, *Brit. J. Phil. Sci.* 63 (2012), 459.)

Wilson, D. S. (2002) *Darwin's cathedral: Evolution, religion, and the nature of society*.
University of Chicago Press: Chicago.

Ch. Darwin: *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex* (1871),
Chapter V:

“It must not be forgotten that although a high standard of morality gives but a slight or no advantage to each individual man and his children over the other men of the same tribe, yet that an increase in the number of well-endowed men and an advancement in the standard of morality will certainly give an immense advantage to one tribe over another. A tribe including many members who, from possessing in a high degree the spirit of patriotism, fidelity, obedience, courage, and sympathy, were always ready to aid one another, and to sacrifice themselves for the common good, would be victorious over most other tribes; and this would be natural selection. At all times throughout the world tribes have supplanted other tribes; and as morality is one important element in their success, the standard of morality and the number of well-endowed men will thus everywhere tend to rise and increase.”

D. S. Wilson: Darwin itt azt állítja, hogy a természetes szelekció három összetevője (fenotípusos variáció - öröklődés - rátermettség) a csoportok szintjén is megjelenhet

azaz: fenotípusos jellegzetességek (“moralitás”) jelennek meg a csoport (“törzs”) szintjén, ezek fönmaradnak, fejlődnek és következményeik vannak a rétermettségre

a. gyenge csoportszelekció: a csoporttagok rátermettségének számtani átlaga - tulajdonképpen nem is csoportszelekció, mert a szelekció nem magára a csoportra irányul - a csoportot alkotó egyedek rátermettségének automatikus következménye

b. erős csoportszelekció: a csoport rátermettsége a tagok együttműködéséből következően fölülmúlja az egyes tagok rátermettségének átlagát

kooperáció: figyelmeztetik egymást az ellenségre, megosztják az élelmüket közösen védekeznek a támadók ellen - mindez növeli a csoport - következőképpen a csoporthoz tartozó egyedek túlélési esélyeit

például: **a korai kereszténység** sikeressége - mi tette sikeresebbé az egyéb 1. századi zsidó közösségeknél és a kortárs római társadalomnál? leírható-e úgy funkcionális terminusokban, mint a judaizmus vagy a kálvinizmus?

1. aktív térítő tevékenység (szemben a zsidóság általános gyakorlatával)
2. a születések számának és a gyermekek fölnevelése hatékonyságának előmozdítása (vs kortárs római társadalom)
3. a nők szerepének az erősítése (vs. korabeli zsidóság, római társadalom, későbbi kereszténység)
4. társas intézmények (gondoskodás), amelyek ellenállóbbakká tették őket a járványokkal szemben
5. a megbocsátás keresztény doktrínája - ez valójában kontextusfüggő, plasztikus struktúra - de: bizonyos körülmények között megbocsátani valakinek, aki rosszat tett veled - olyan stratégia, amely kifizetődőnek bizonyulhat a későbbiekben